

II. APKLAUSA – TYRIMAS APIE NELEGALIAUS TV TURINIO TOLERANCIJA

Tyrimui reikalinga apklausa buvo atliekama nuo 2014 m. lapkričio 1 d. iki 2014 m. gruodžio 14 d. Apklausa buvo vykdoma tiesiogiai apklausiant respondentus namuose. Iš viso tyrimui buvo apklausti 849 asmenys. Tikslinė apklausos grupė 15 m. ir vyresni Lietuvos gyventojai, visi namų ūkiai. Numatoma tyrimo maksimali duomenų paklaida $\pm 3,3$ %.

Apklausoje naudotos apklaustųjų charakteristikos: Lytis, Amžius, Tautybė, Išsimokslinimas, Užsiėmimas, Šeimyninė padėtis, Asmeninės mėnesinės pajamos.

Apklausos metu buvo nustatyta, kad nelegalia televizija, kuriuo nors būdu naudojasi 4,7 % namų ūkių. Didžioji dalis tai daro per įvairius nelegalius interneto portalus. Taip pat nustatyta, kad didžioji dauguma namų ūkių turi bent po vieną televizorių. Išmaniuosius televizorius turi 20,3 % visų apklaustųjų. Daugiau nei pusė visų namų ūkių (54%) turi vieną televizorių. Dažniausiai tai yra namų ūkiai, kuriuose gyvena vienas žmogus (78%). Daugiau negu vienas televizorius dažniausiai yra 4 ir daugiau žmonių turinčiuose namų ūkiuose. Televizoriaus neturi žmonės, gyvenantys vieno žmogaus namų ūkiuose (6,1%) ir didmiesčiuose (6,9%). Kineskopinius televizorius vis dar turi 59 % apklaustųjų, LED, LCD ar plazminį televizorių turintys teigė 57% apklaustųjų.

Beveik 70 % apklaustųjų turi kompiuterį, išmanųjį telefoną ar planšetinį kompiuterį. Šiuos įrenginius dažniau turi didmiesčių nei mažesnių miestų ar kaimų gyventojai, taip pat jaunesni žmonės su aukštuoju išsilavinimu. Apklausos metu nustatyta, kad dažniausiai televizijos signalo priėmimo būdas Lietuvoje yra antžeminė (46%) ir kabelinė (40%) televizija. IPTV ir palydovinę televiziją namuose turi atitinkamai 8 % ir 9 % namų ūkių. Televizijos tipas namuose labiausiai išsiskiria pagal gyvenamąją vietovę. 80% kaimų gyventojų turi antžeminę televiziją, tuo tarpu kabelinę televiziją turi 62% didmiesčių ir 69% mažesnių miestų gyventojai (30-200 tūkst. gyv.). Palydovinę televiziją dažniau turi kaimo gyventojai (14%), o IPTV naudotojų pasiskirstymas pagal vietovę yra tolygesnis.

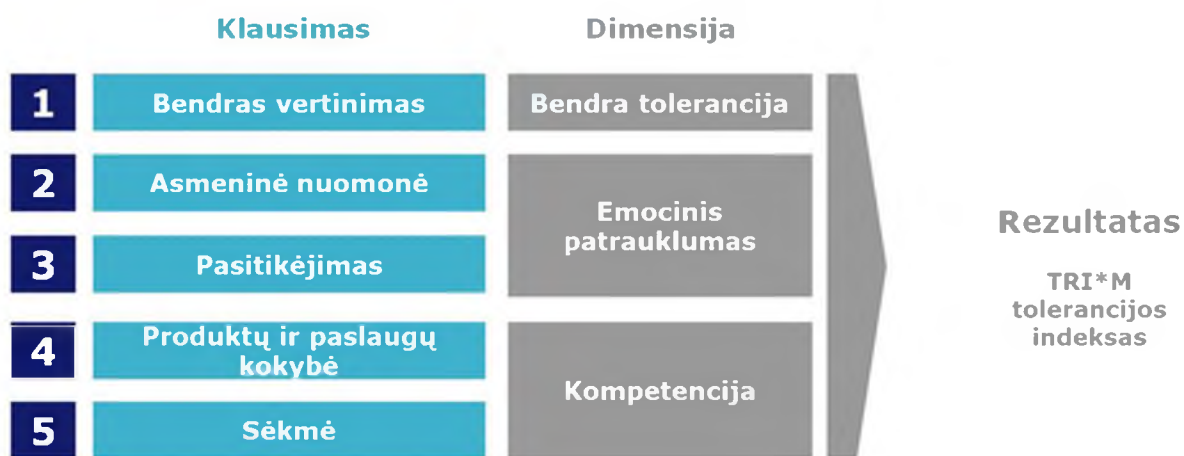
Apklausoje taip pat buvo išskirtas klausimas susijęs su rusiškų TV programų retransliavimu. Gyventojų buvo klausama „Ar Jūsų tiekėjo sprendimas perkelti rusiškas programas RTR Planeta, PBK, NTV Mir, iš bazinio į papildomai perkamus TV programų paketus darytų įtaką Jūsų/Jūsų šeimos TV paslaugų įsigijimui?“. Daugiau nei pusei Lietuvos namų ūkių gyventojų (58,3%) rusiškų kanalų perkėlimas iš bazinio į papildomai perkamus paketus nedarytų jokios įtakos TV paslaugų įsigijimui, kadangi jie arba tų kanalų nežiūri (51,7%), arba turi alternatyvių būdų tuos kanalus matyti (6,6%). Tai dažniau jaunimas ir aukštąjį išsilavinimą turintys namų

ūkių gyventojai. Už galimybę matyti šiuos kanalus papildomame pakete 3 arba 5 Lt mokėtų 8% namų ūkių Lietuvoje. Tuo metu, tarp namų ūkių, kurie turi mokamą TV, tokių kanalų nežiūri (42,4%), o turi alternatyvių būdų matyti šiuos kanalus (8,3%). Už galimybę matyti šias programas papildomame pakete 3 arba 5 Lt sutiktų mokėti 10% namų ūkių, kurie turi mokamą TV. Atsakymuose nurodyti alternatyvūs būdai, dažniausiai bus nelegalios televizijos žiūrėjimas. Mažai tikėtina, kad vartotojas turintis nemokamą arba mokamą televiziją, kaip alternatyvą nurodytų legalų paslaugų teikėją, kurio teikiamos paslaugos dažniausiai bus mokamos. Taigi televizijos paslaugų teikėjo sprendimas perkelti rusiškas programas į papildomai perkamus paketus nelegalios televizijos žiūrovų skaičių padidintų beveik 3 kartus: nuo 6,6 % iki 20,3 % vertinant visų namų ūkius. Nagrinėjant tik turinčius mokamą televiziją abonentus šis rodiklis gali išaugti iki 25,7 %. Tai rodo, kad TV žiūrovai mano, kad jau ir dabar pakankamai daug moka už gaunamas televizijos programas.

Nelegalios televizijos tolerancijai nustatyti buvo naudojamas TRI*M indeksas ir tipologija. TRI*M indeksas yra technologija skirta vykdyti žmoniškųjų išteklių tyrimus, matuoti kliento pasitenkinimo paslaugomis pokyčius.

Paveikslas Nr. 1

TRI*M indekso sudėtis

Tyrimo buvo naudojama žemiau nurodyta TRI*M tipologija, apibūdinanti vartotojų atvirumo nelegaliam turiniui tipus:

- ✓ Prijaučiantieji
- ✓ Ambasadoriai
- ✓ Atmetėjai
- ✓ Racionalieji

Prijaučiantieji – nelegalios televizijos tiekėjų siūlomas turinys yra emociškai patrauklus (toks turinys jiems priimtinas ir jie juo pasitiki), tačiau jie nemano, kad nelegalios televizijos tiekėjai veikia sėkmingai, paslaugos vertinamos prastai.

Ambasadoriai – palankiai atsiliepia apie nelegalios televizijos žiūrėjimą. Ambasadoriams naudojimosi nelegalios televizijos paslaugomis atrodo patikimai, jie mano, kad šis verslas veikia sėkmingai ir siūlo aukštos kokybės paslaugas. Ambasadoriai yra galimas teigiamos „word-of-mouth“ komunikacijos šaltinis.

Atmetėjai – Tai požiūris, apibūdinantis žemą nelegalios televizijos tiekėjų toleranciją. Atmetėjai neigiamai vertina tokius tiekėjus visais aspektais. Jie nepalaiko nelegalios televizijos žiūrėjimo idėjos ir nemano, kad toks verslas veikia sėkmingai. Atmetėjai yra galimas neigiamos „word-of-mouth“ komunikacijos šaltinis.

Racionalieji – nelegalios televizijos tiekėjus vertina palankiai, tačiau emociškai jie yra atitolę. Jie mano, kad šie tiekėjai dirba gerai (veikia ekonomiškai sėkmingai, siūlo kokybiškas paslaugas), tačiau jiems šis TV turinio žiūrėjimo būdas nepatinka ir yra nepatikimas.

Atlikus apklausą, gauti duomenys parodė, kad 80% TV rinkos sudaro Atmetėjai, t.y., gyventojai, kurie netoleruoja nelegalios televizijos tiekėjų ir mano, kad šios paslaugos yra nepatikimos. Atmetėjų dalį dar galima didinti viešųjų ryšių kampanijomis, skatinančiomis nesinaudoti nelegalia televizija, išryškinant, pvz. šių paslaugų trūkumus ir legaliai teikiamų TV programų platinimo (retransliavimo) paslaugų privalumus.

20% Lietuvos gyventojų toleruoja nelegalios televizijos tiekėjus. Juos sudaro Prijaučiantieji, Racionalieji ir Ambasadoriai, kurie vienus ar kitus nelegalios televizijos tiekėjų veiklos aspektus vertina teigiamai.

Atviriausi nelegaliai televizijai yra Ambasadoriai ir jie sudaro 8% visų apklaustųjų. Jie palankiai vertina nelegalaus turinio tiekėjų veiklą ir teigiamai atsiliepia apie juos. Jų dalį galima mažinti viešinant informaciją apie tai, kas yra nelegali televizija pateikiant jos trūkumus, nepatikimumą, galimas sankcijas už nelegalaus turinio vartojimą ir pan.

6% TV žiūrovų rinkos sudaro Prijaučiantieji, kurie yra patenkinti, bet neigiamai vertina tokios televizijos kokybę.

6% TV rinkos sudaro Racionalieji, kurie mano, jog nelegaliosaus televizijos tiekėjai siūlo geras paslaugas ir yra sėkmingi, tačiau nepasitiki jais. Tai geresnių sandorių ieškantys klientai, todėl mažesnė kaina jiems gali būti lemiamas motyvatorius.

Koreliacijos pagalba buvo matuojama, kokios charakteristikos daro didžiausią įtaką, t.y. pagal kokius parametrus galima prognozuoti ar žmogus, namų ūkis yra atviras nelegaliai televizijai.

Didžiausią įtaką atvirumui turi:

- ✓ Namuose esančios technologijos;
- ✓ Respondentų amžius;
- ✓ Tautybė.

Tarp technologijų didžiausią įtaką turi planšetinio kompiuterio (koreliacijos koeficientas – 0,22) ir išmaniojo telefono (0,11) turėjimas. Tarp tų namų ūkių, kuriuose yra nors vienas planšetinis kompiuteris, net 42% yra atviri nelegaliam turiniui, tarp turinčių išmanųjį – 25%. Tad galima daryti išvadą, kad kartu su naujų technologijų atėjimu į namų ūkius, atvirumas nelegaliai televizijai augs.

Amžius yra kita koreliuojanti savybė (koreliacijos koeficientas – 0,13). Kuo jaunesni respondentai gyvena namų ūkyje, tuo jie yra atviresni nelegaliai televizijai. Tarp žmonių iki 30-ties metų atvirų nelegaliai televizijai yra ne mažiau negu 30%.

Ir trečiasis veiksnys yra tautybė (koreliacijos koeficientas – 0,13). Tarp lietuvių atvirumas nelegaliai televizijai yra 17%, tarp kitų tautybių žmonių – apie 34%.

Detalūs tyrimo duomenys ir tyrimo ataskaita pridedami prieduose.

Įgyvendinant projektą LKTA nusprendė atlikti ir fokusuotą grupinę diskusiją. Diskusija vyko 2015 rugsėjo 22 d. joje dalyvavo 8 respondentai, kurių amžius 20-30 metai. Įvykdžius diskusiją paaiškėjo, kad respondentai naudojami tiek legalių televizijos programų platinimo tiekėjų paslaugomis, tiek ir nelegaliomis. Nelegali televizija dažniausiai žiūrima internetu. Nė vienas respondentas neatsakė, kad naudoja papildomas mobiliąsias aplikacijas ar IP televizijos priedėlius norimų programų peržiūrai. Taip pat pastebėta tendencija, kad diskusijos dalyviai gana aktyviai naudojami ir legaliai transliuojamomis TV programomis internete (Irt.lt, TV3 Play, LNK Go).

Kaip vieną iš priežasčių, kodėl naudojami interneto svetainėmis suteikiančiomis prieiga prie nelegaliai retransliuojamų televizijos programų yra ekonominės. Dalis respondentų yra arba studentai arba neseniai pradėję dirbti, jie paaiškino, kad negali leisti sau mokėti už legalių operatorių teikiamas paslaugas, jeigu panašias paslaugas galima gauti internetu visiškai nemokamai. Kita priežastis tai specializuoti vartotojų poreikiai: pvz. televizijos programoms skirtoms ekonomikai, dokumentikai - apie mokslą ar technologijas, tiesioginiams sporto įvykiams, kurių netransliuoja joks legalus operatorius Lietuvoje. (legalūs operatoriai neplatina tokių TV programų visų pirma dėl to, kad jų dauguma nėra skirtos Lietuvos teritorijai ir tokių TV programų tikrieji transliuotojai/kūrėjai nėra išpirkę teisių skleisti jas Lietuvos teritorijoje.

Dėl plačių interneto suteikiamų galimybių didžioji dalis respondentų galvoja visiškai atsisakyti mokamos televizijos paslaugų, nes praktiškai visą informaciją ar norimas televizijos programas, tiek legaliai transliuojamas, tiek nelegaliai galima surasti internete. Vienas iš faktorių lemiantis, kad respondantai sutinka mokėti už televizijos paslaugas yra atvejai, kuomet ir interneto prieigos ir televizijos programų platinimo tekęjas yra tas pats operatorius. Perkant interneto ir televizijos (analoginės, skaitmeninės, kabelinės, IPTV) paslaugas daugelis operatorių siūlo pakankamai ženkliai nuolaidas ir vartotojams tada neatrodo, kad jie labai daug sumoka būtent už televiziją.

Kaip vieną iš didesnių trūkumų, teikiant mokamas televizijos paslaugas, respondantai nurodė nebuvimą galimybės, susidaryti nuosavą TV programų paketą, pačiam pasirinkti TV programas. Psichologiškai žmogui yra sunku mokėti už paslauga, kuria naudojiesi tik 5-10 %. Pvz. Asmenį domina viena arba kelios televizijos programos, o jis turi mokėti už 50-100 kitų, kurių gal

niekada net nežiūrės. O jeigu norima TV programa dar atsiduria papildomame pakete, kurio neįmanoma gauti jeigu nesi įsigijęs pagrindinio programų paketo, tai vartotojai ieško kitų išeičių.

Vienas iš neigiamų dalykų pastebėtų diskusijoje tai yra pakankamai aukštas tolerancijos lygis nelegaliems TV programų platintojams. Respondentai paminėjo, kad jeigu juos kokybė tenkintų, jiems būtų nesvarbu ar paslaugos tiekėjas veikia legaliai ir moka mokesčius ar visiškai jų nemoka. Taip pat pastebėta tendencija – respondentai galvoja, kad didiesiems televizijos paslaugų operatoriams paprastas klientas nelabai rūpi. Dėl šios priežasties, žiūrėdami nelegalią televiziją elgiasi kaip kovotojai prieš kažkokį blogą „milžiną“, kuris ir taip „gerai gyvena“ ir jam galima nemokėti.

Respondentai taip pat nurodė ir kai kuriuos aspektus, jų manymu, lemiančius domėjimąsi nelegalia televizija. Jie paminėjo, kad daug priklauso nuo auklėjimo ir savimonės. Jeigu tėvai ir seneliai įskiepija pažiūrą, kad už viską reikia mokėti įskaitant televiziją, tai ir suaugęs asmuo dažniausiai rinksis legalius paslaugų tiekėjus. Prieštaraujanti nuomonė teigė, kad esant sunkiai ekonominei situacijai ar mažiems atlyginimams dažnai pamiršti principus ir jeigu yra galimybė stengiesi gauti norimas paslaugas nemokamai.

Pagrindiniai būdai kaip kovoti su neteisėtomis galimybių sudarymu priimti TV programas internetu, kuriuos nurodė respondentai:

- ✓ Mažesnė legalių TV paslaugų kaina;
- ✓ Baudos už nelegalių TV programų žiūrėjimą (buvo paminėta JAV, Danijos praktika);
- ✓ Legalių televizijos operatorių didesnis orientavimasis į klientą, geresnis aptarnavimas;
- ✓ Legaliai teikiamų paslaugų kainos mažinimas;
- ✓ Socialinė reklama, švietėjiškai veikla (daug vartotojų žiūrėdami programas internete netgi nežino ar nesusimąsto, kad tai daro nelegaliai);
- ✓ Techninės priemonės (konkrečiai nenurodytos).

Mažesnę toleranciją nelegaliam TV programų platinimui turėjo tie respondentai, kurių veikla yra susijusi su intelektinės nuosavybės objektais. Šie asmenys turi supratimą apie tai koks jausmas yra kai kažkas paima ir neteisėtai naudoja tavo sunkiai sukurtą intelektualinį produktą ir supranta nelegalios televizijos teikėjų daromą žalą ir pasekmes.

Diskusijoje pastebėta gera tendencija su socialinės reklamos naudojimu. Daugelis respondentų atsakė, kad jie pastebi socialinę reklamą ir ji jiems yra įsimenama. Kaip pavyzdžius jie pateikė socialines reklamas skirtas skatinti saugų eismą. Taip pat jiems įsiminė ir socialinė reklama, kuri susijusi ir su autorių teisių gynimu. Respondentai galėjo nupasakoti šios reklamos siužetą, kai atlikėjas ateinantis į parduotuvę prisirenka maisto produktų ir atėjus laikui susimokėti, vietoj pinigų jis kasininkei tik paploja. Reikia tikėtis, kad tokių socialinės iniciatyvų ateityje bus vis daugiau, nes paminėtoji socialinė reklama susijusis su autorių teisėmis yra bene pirmoji per pastaruosius 10-15 metų.

III. TEISINIO REGLAMENTAVIMO SITUACIJA

III.1. Retransliavimo veiklos samprata Lietuvos Respublikos teisės aktuose

Visuomenės informavimo įstatymo 2 str. 58 d. *retransliavimas* apibrėžiamas kaip transliuojamų radijo ir (ar) televizijos programų ar atskirų programų parinkimas, teikimas skleisti ir skleidimas visuomenei, šiuo tikslu jas priimant ir tuo pačiu metu nepakeistas perduodant visuomenei elektroninių ryšių tinklais arba techninėmis ir (ar) programinėmis priemonėmis sudarant visuomenei galimybę priimti elektroninių ryšių tinklais perduodamas sąlygine prieiga apsaugotas radijo ir (ar) televizijos programas ar atskiras programas. Kitaip tariant, retransliavimas yra radijo ir (ar) televizijos programų platinimo veikla, kurią vykdomas subjektas transliuotojų jam teikiamas radijo ir (ar) televizijos programas platina savo ar trečiųjų asmenų tinklais, ar kitaip padaro prieinamas žiūrovams (savo paslaugų pirkėjams/abonentams). Manytina, kad programų priėmimo požymis šiuo metu jau neturėtų būti laikomas būtina retransliavimo paslaugos sudėtinė dalimi, nes šiuolaikinės technologijos leidžia vykdyti retransliavimo veiklą nepriimant signalų, bet tik padarant juos prieinamais žiūrovams. Retransliuotojai taip pat patenka ir į viešosios informacijos skleidėjo sąvoką (Visuomenės informavimo įstatymo 2 str. 76 d.), o tai suponuoja, kad, pagal šiuo metu Lietuvos Respublikoje galiojančią teisinį reglamentavimą, retransliuotojai atsako už visuomenei skleidžiamos informacijos teisėtumą.

2015 m. gegužės 21 d. priimtais Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimais buvo apibrėžta nauja paslauga – televizijos programų ir (ar) atskirų programų platinimas internete. Ši paslauga suprantama kaip transliuojamų televizijos programų ar atskirų programų parinkimas, teikimas skleisti ir skleidimas visuomenei, jas priimant ir tuo pačiu metu nepakeistas skleidžiant visuomenei internete, įskaitant apsaugotų televizijos programų ar atskirų programų skleidimą visuomenei internete naudojant sąlyginę prieigą. Savo esme ši paslauga atitinka tą veiklą, kurią vykdo retransliuotojai, t. y. televizijos programų platinimą visuomenei, tačiau ji išskiriama dėl savo pobūdžio – programų platinimo internetu.

Retransliavimo veikla savo esme yra glaudžiai susijusi su elektroninių ryšių paslaugos samprata. Elektroninių ryšių įstatymo 2 str. 15 d. nurodo, kad *elektroninių ryšių paslauga* tai paprastai už atlygį teikiama paslauga, kurią visiškai ar daugiausia sudaro signalų perdavimas elektroninių ryšių tinklais, įskaitant telekomunikacijų paslaugas ir perdavimo (siuntimo) paslaugas transliavimui (retransliavimui) naudojamais tinklais. Elektroninių ryšių paslaugos neapima elektroninių ryšių tinklais ar naudojant elektroninių ryšių paslaugas perduodamos informacijos pradinio šaltinio valdytojo turinio teikimo ar redakcinės turinio kontrolės paslaugų, tarp jų informacinės visuomenės paslaugų, kurių visiškai ar daugiausia nesudaro signalų perdavimas elektroninių ryšių tinklais. Pažymėtina, kad Elektroninių ryšių įstatyme pateikta elektroninių ryšių paslaugos sąvoka yra iš esmės identiška ES teisės aktuose, t. y. visų pirma Pagrindų direktyvoje, pateiktam apibrėžimui¹.

Nagrinėjant šias sąvokas bei pačią retransliavimo veiklos specifiką, neišvengiamai išryškėja tam tikras retransliavimo veiklos dualumas. Visų pirma, vykdamas retransliavimo veiklą elektroninių ryšių tinklais visuomenei yra perduodamas konkretus turinys (radijo ir (ar) televizijos programos). Kita vertus, retransliuotojai, perduodami šį turinį, atlieka tik tarpininko vaidmenį, t.

¹ Žr. Pagrindų direktyvos 2 str. a ir c punktus.